

929:01

ЖИВОТ И НАУЧНО ДЕЛО МИЛОВАНА В. РАДОВАНОВИЋА

Мирчета Вемић^{*1}, Милан Радовановић*

**Географски Институт „Јован Цвијић“ САНУ,
Београд, Ђуре Јакшића бр. 9, Србија*

др Милован В. Радовановић (18. 2. 1931 – 6. 9. 2009)

¹ e-mail: mvemic@eunet.rs

Увод

Др Милован В. Радовановић је један од наших најзапаженијих и најуспешнијих научника географа у другој половини 20. века. Његови научни радови, односно његово укупно научно дело, по својој основној замисли, значају и вредностима је, по мишљењу његових оцењивача, веома сродно знаменитом Цвијићевом делу, односно представљају његову логичну и тематску допуну, а вишеструко иновирано новим идејама и сазнањима у много чему га и превазилази.

Као друга генерација после Цвијића, у духу породичне традиције бављења географским и сродним наукама, др Милован В. Радовановић је више од пет деценија истовремено и упорно радио на све четири стране географске науке, бавећи се систематски и симултано научноистраживачким, стручним, наставним и организационим радом, и оставио веома широко, слојевито и неспорно вредно научно дело, односно видљив научни допринос националној и међународној науци. Објавио је преко 100 научних радова, и то: близу 30 из теорије и методологије географије, као и из опште, систематске и регионалне географије, 21 из демографије и просторног планирања и 30 о Косову и Метохији (од тога 15 монографија и студија). Привео је крају и најновију студију о територији и становништву Србије 1815–2009. године.

др Милован В. Радовановић био је научни саветник више научноистраживачких института, професор на више факултета и универзитета, руководилац великог броја научноистраживачких и апликативних пројеката, шеф факултетске катедре, управник или директор више научних институција, председник Српског географског друштва. Такође је био иницијатор и концептор једног броја основних и последипломских студија појединих географских дисциплина на више факултета, ментор или члан комисије при изради око 60 докторских дисертација и 40 магистарских теза, организатор и руководилац великог броја научних скупова, као и носилац и координатор међународне научне сарадње.

У периоду од 1. јула 1987. године до пензије, јуна 1996. године, био је научни саветник у Географском институту „Јован Цвијић“ САНУ, и његов директор од 1990 до 1993. године, а после пензионисања остао је у веома блиској вези са Институтом. Зато је Научно веће Института, током 2009. године донело Одлуку да га предложи за дописног члана САНУ, али на жалост, процедура тога избора прекинута је због његове изненадне смрти. У овом раду изложен је предлог и реферат Института за избор др Милована В. Радовановића

за дописног члана САНУ, као и његова шира биографија и библиографија радова, највише засноване на подацима које је раније Милован сам доставио Институту, као и подацима добијеним од породице.

Предлог за избор др Милована В. Радовановића, редовног професора и научног саветника (у пензији), за дописног члана САНУ

Поштована господо академици,
Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ вам се обраћа са предлогом за избор др Милована В. Радовановића, редовног професора и научног саветника (у пензији), за дописног члана САНУ.

Научно веће Географског института „Јован Цвијић“ САНУ је на седници одржаној 7. 5. 2009. године донело Одлуку (бр. 115/1) да предложи др Милована Радовановића за дописног члана САНУ, као једног од својих најуспешнијих директора, који је и после пензионисања остао у веома блиској сарадњи са Институтом. Предложени кандидат испуњава све услове за избор које је објавило Председништво САНУ, у Политици од 13. 1. 2009. године. Др Милован В. Радовановић је резултатима свога истраживачког, педагошког, стручног и друштвеног рада имао веома запажен научни допринос који је подигао његов ауторитет међу свим географима у земљи и окружењу, тако да већ дужи период ужива несумњив углед међу колегама, који га сматрају достојним избора у чланство Српске академије наука и уметности.

За подношење овог предлога, поред неоспорног великог научног дела и остварења др Милована В. Радовановића, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ је имао у виду и објективну потребу Института као и других географских институција у земљи да се исправи нарушени континуитет заступљености географије у Академији. Наиме, са одласком Цвијића (1927) и његових непосредних сарадника и следбеника Војислава Радовановића и Петра Јовановића (1957), Павла Вујевића и Боривоја Ж. Милојевића (1967), Милосава Лутовца (1988) и Атанасија Урошевића (1990), Академија је остала без иједног географа у свом чланству. Због тога је географија код нас доживела извесно цепање по областима и затварање унутар ужих географских дисциплина, мимо њихове потребне специјализације, уз одбацивање најбитнијих схватања о њеној научној целовитости и јединству, и то баш у време после 90-их када се земља суочила са агресивним геополитичким проблемима везаним за очување континуитета и интегритета државне територије.

Руководећи се интересима даљег научног напретка и развоја географије, као и очувања наше географске школе засноване на Цвијићевом научном делу и делима његових сарадника и следбеника, а имајући у виду научни допринос др Милована В. Радовановића, чији рад по свом значају и вредностима представља увелико својеврсну тематску допуну знаменитом Цвијићевом научном делу, Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ истиче да би избор др Милована В. Радовановића за дописног члана САНУ био од несумњивог значаја за превазилажење дисконтинуитета и оживљавање Академијиног научног програма из области традиционалне и модерне географске науке, а самим тим и за наш Институт, остале географске институције у земљи и за успешнију међународну сарадњу.

У складу са овом одлуком Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ вам у прилогу доставља реферат за избор кандидата који садржи: биографију кандидата, опис доприноса због којих се кандидат предлаже, списак одабраних радова и одјек његовог научног рада са закључком, као и његову ширу биографију и библиографију. Приложени реферат су потписали: академик Владимир Стојанчевић, проф. др Србољуб Стаменковић, декан Географског факултета Универзитета у Београду и др Милан Радовановић, научни сарадник, в. д. директора Географског Института „Јован Цвијић“ САНУ (уз напомену да Милан Радовановић није у било каквим родбинским односима са кандидатом).

С поштовањем,

Београд, 7. 5. 2009. године

в. д. директора:
др Милан Радовановић

Биографија др Милована В. Радовановића

Општи подаци и кретање у служби

Милован Радовановић рођен је у Скопљу 18. фебруара 1931. године, од оца др Војислава С. Радовановића, редовног професора Филозофског факултета у Скопљу, и мајке Вукосаве, рођене Пилетић. Основну школу „Цар Душан“ и Музичку школу „Мокрањац“ завршио је у Скопљу (сведочанство 4-ог разреда ОШ добио је у Нишу јуна 1941. године). Као избеглица (са оцем, мајком, братом и двома сестрама) од краја априла 1941. године привремено је боравио а Нишу

код родбине, а од краја августа 1941. године у Београду. Трећу мушку реалну гимназију са матуrom завршио је у Београду 1949. године. Исте године уписао је студије географије на Природно-математичком факултету Универзитета у Београду. Дипломирао је са темом из геоморфологије (тема дипломског рада „Долина и слив Лешнице“) код професора, академика Петра С. Јовановића. Средња оцена успеха на студијама: 9,44, дипломски испит 9,66. Војни рок одслужио је у школи резервних официра у Сарајеву и 11. пролетерској бригади у Куманову. Током војне службе похваљиван је и награђиван. Као гимназијалац и студент учествовао је у ОРА „Брчко–Бановићи“, „Шамац–Сарајево“, „Пионирска пруга“ у Кошутњаку, „Студентски град“, пруга и пут „Коњиц–Јабланица“. Био је члан хора и солиста ОКУД „Иво Лола Рибар“ 1947–1953. године.

Први пут изабран је за асистента на предмету Геоморфологија на Катедри за географију ПМФ у Београду маја месеца 1957. године, а стални радни однос са ПМФ засновао је 1. јуна 1957. године. По одлуци Катедре, септембра 1957. године преузео је вежбања и наставу из Антропогеографије под руководством професора др Владимира Ђурића. Новембра 1962. године одбранио је докторску дисертација из географских наука на ПМФ у Београду под насловом „Призренски Подгор – антропогеографска студија“. За доцента за предмет Географија становништва и насеља на Катедри за географију ПМП изабран је априла 1963. године; за ванредног професора на истом предмету 1971. године; поновни избор у истом звању 1976. године. Споразумно раскинуо је радни однос са ПМП фебруара 1979. године и прешао на рад у звању вишег научног сарадника (1979) у Центар за демографска истраживања Института друштвених наука у Београду (ЦДИ ИДН). Маја месеца 1980. године изабран је за научног саветника ЦДИ ИДН. За редовног професора Архитектонског факултета у Београду изабран је маја 1980. године, а одмах затим за редовног професора у Центру за мултидисциплинарне студије Београдског универзитета (ЦМС БУ) где је изводио наставу на постдипломским студијама „Заштита и унапређење животне средине са демографијом“ и руководио пројектом из исте научне области. Од шк. 1981/82. до шк. 1982/83. године био је у сталном радном односу на Архитектонском факултету, а затим је поново засновао стални радни однос са ЦДИ ИДК који је трајао до 1. јула 1987. године. Од јула 1987. године до јуна 1996. године, када је пензионисан по сили закона, био је научни саветник у Географском институту „Јован Цвијић“ САНУ. Од школске 1965/66 до школске 1991/92. године изводио је наставу на редовним и постдипломским студијама на Архитектонском факултету и у ЦМС БУ, а у периоду 1982–1988. године на постдипломским студијама на ПМП

Универзитета у Скопљу. На позив Конзорцијума институција Просторног плана СР Србије засновао је двојни радни однос са Центром за анализу и пројектовање просторних система у Институту за планирање и управљање при Факултету политичких наука (ЦАППС ИСПУ) 1970–1973. године. Од школске 1996/97. до школске 2005/06. године био је редовни професор на Одсеку за географију ПМП Универзитета у Бања Луци.

Значајније руководеће функције у управљању институцијама

Шеф Катедре за географију и управник Географског института ПМФ БУ (1966/68); продекан ПМП (1971/75); члан Менторског тима Просторног плана СР Србије (1969/1974); члан Савета Архитектонског факултета БУ и руководеће комисије постдипломских студија из урбанизма и просторног планирања; руководилац Лабораторије за геосистеме у ЦАППС ИСПУ (1970/73); управник ЦДИ ИДК (1984/86); председник Научног већа ИДН; директор Географског института „Јован Цвијић“ САНУ (1990/1993); председник Српског географског друштва (1986/88); председник Научне Секције СГД (2003/2006).

Руковођење научно-истраживачким и просторно-планерским пројектима

НИ пројект „Географија Србије“ – подпројект „Становништво и насеља“; НИ пројект о Београду (област Становништво); Просторни план СР Србије, I, II и III елемент (члан Менторског тима 1967–1975); Информациони систем о животној средини за потребе просторног планирања (испред Института за архитектура и урбанизам Србије/ ИАУС, у конзорцијума институција ИАУС, Институт за нуклеарне науке – Винча и Војнотехнички институт); неколико НИ пројеката о становништву рађених у ЦДИ ИДН (Становништво Београда, Демографски развитак Војводине, Атлас становништва Србије итд.); макропројекат Б-9 Заштита и унапређење животне средине у ЦМС БУ; мултидисциплинарни НИ пројект о општини Штрпце (Сиринићка жупа) са Ванредним пописом становништва (1989–1991), GI „Јован Цвијић“ САНУ; мултидисциплинарни НИ пројект о шарпланинским жупама Гора, Опоље и Средска (GI „Јован Цвијић“ САНУ, 1991–1994); НИ пројект „Србија – стожер балканске и европске интеграције“ (GI „Јован Цвијић“ САНУ, Географски факултет БУ, 1998–2000. – није довршен због прекида финансирања).

Осим тога, М. Радовановић је био члан или шеф рецензентских тимова за ПП Црне Горе, Регионални ПП Јужни Јадран; ГУП Београда, ГУП града и луке Бар; Регионални ПП Северозападне Србије; Регионални ПП Подунавског региона; Регионални ПП Тимочке Крајине, Становништво Србије 80-их година; Регионални ПП САП Косово, итд.

Раг у одборима САНУ и дружим стиручним шелима и комисијама

Члан Етнографског одбора САНУ у периоду када је овим Одбором руководио академик Душан Недељковић; члан Међудодељењског одбора САНУ за проучавање Косова и Метохије (од 1989. до краја живота); члан Комисије за праћење стања животне средине и Комисије за образовање о животној средини при Савезном извршном већу (1972/1976); члан Одбора за астро-геонауке при Министарству за науку и технологију Републике Србије, итд.

Орјанизовање и руковођење научним скујовима и учеиће са рефератом

Милован Радовановић учествовао је са рефератом на преко 40. научних скупова и био је иницијатор, организатор и члан организационих комитета следећих научних скупова: Југословенски симпозијум о становништва (председник Организационог комитета, Охрид, 1973); Савремене карактеристике и проблеми размештаја становништва СР Србије (председник Организационог комитета, Аранђеловац, 1980); Актуелни проблеми демографског развита у СР Србији (председник Организационог комитета, Аранђеловац, 1982); Идејне и друштвене вредности географске науке (члан Организационог комитета., Универзитета у Београду, 1986); Екологија и географија у решавању проблема животне средине (члан Организационог комитета, Смедерево, 1988); Југословенски геопростор (члан Организационог комитета, Универзитета у Београду, 1989); Научне основе развоја Сиринићке жупе (председник Организационог комитета САНУ, ГИ „Јован Цвијић“, 1991); Шарпланинске жупе Гора, Опоље и Средска (председник Организационог комитета, САНУ, ГИ „Јован Цвијић“, Призрен, 1994); Горанци, Муслимани и Турци у шарпланинским жупама Србије (члан Организационог комитета, САНУ, ГИ „Јован Цвијић“ и Одбора за проучавање Косова и Метохије, Београд, 2000); Верификација НИ резултата макро пројекта из географије (члан Организационог комитета, Министарства за науку и технологију – Одбор за астро-геонауке и ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, 1995), итд.

Милован Радовановић је учествовао са рефератом на свим научним скуповима о Косову и Метохији у организацији САНУ и Института за геополитичке студије, као и на више научних скупова, саветовања и семинара у организацији СГД, Статистичког друштва Србије, ЦДИ ИДН, Научног друштва Србије, Географског друштва Македоније, Географског института Универзе у Љубљани, географских института у Познању, Кракову и Варшави.

Студијски боровци и предавања у иностранству

а) Студијски боравак на Географском факултету Московског државног универзитета (МГУ) и на Геолошко-географском факултету Универзитета у Тбилисију (март–јуни 1963), као и у Географском и Етнографском институту Академије наука СССР (у истом периоду);

б) На универзитетима у Познању, Варшави и Кракову 1970, 1979, 1980, 1987. године и у Институту за географију и просторно планирање Пољске академије наука (1987);

в) На позив Министарства вишег и средњег специјалног образовања СССР и Московског државног универзитета држао је предавања о развоју географске науке и наставе на Географском факултету МГУ и у научном друштву „Знање“ (јануар–фебруар 1967);

г) Студијски боравак у Москви на позив Савета за истраживање производних снага СССР (СОПС) при ГОСПЛАНУ СССР у циљу консултација о регионалном просторном планирању и регионалном развоју (мај, 1977);

д) Студијски боравак а Минхену (Економски факултет Универзитета, Влада покрајине Баварске, Дирекција канала Рајна–Мајна–Дунав, Конзорцијум немачких банака), у својству члана Менторског тима ПП СР Србије, у циљу: консултације о сарадњи на развоја Подунавског региона (1969). Напомена: трочлаоној екипи Менторског тима придружио се и проф. др Владимир Клеменчић, директор Географског института Универзе у Љубљани.

Настава на редовним и постдипломским студијама

а) Редовне и постдипломске студије на ПМФ БУ: антропогеографија, географија становништва и насеља, теорија и методологија географије, теорија животне средине;

б) Архитектонски факултет у Београду, редовне и постдипломске студије: урбани системи, одабране теме из демографије, урбане географије, просторног планирања и урбанологије, општа теорија животне средине;

в) У Центру за мултидисциплинарне студије БУ: теорија о животној средини, геосистеми и геоструктуре, основи антропогеографије, демографија;

г) На ПМФ Универзитета у Скопљу – постдипломске студије, смер Географске основе просторног планирања: теорија система са теоријом географских система (заједно са проф. др Ристом Галићем);

д) На ПМП Универзитета а Приштини, редовне студије: географија страних земаља (1964–1966);

ђ) На Одсеку за географију ПМП Универзитета у Бања Луци, редовне студије: увод у географију, филозофија и методологија географије, увод и демографију; постдипломске студије: велики географски системи.

Дојринос развоја научној и наставној кадра у области географских наука, демографије, урбанолије, просторној планирања и животној средине

а) Милован Радовановић је био иницијатор и концептор редовних и последипломских студија из демографије, географије становништва и насеља и просторног планирања на ПМФ Универзитета у Београду – Одсека за географију и просторно планирање ПМФ – садашњи Географски факултет БУ, један од концептора постдипломских студија из урбанизма и просторног планирања на Архитектонском факултету БУ; иницијатор и концептор постдипломских студија о животној средини са демографијом у Центру за мултидисциплинарне студије БУ.

б) Ментор при изради 18 докторских дисертација и члан комисија за оцену и одбрана 42 докторске дисертације одбрањене на ПМФ, Географском и Архитектонском факултету а Београда, на ПМФ Универзитета у Скопљу, на ПМФ Универзитета у Приштини, Новом Сада и Бања Луци.

в) Руководио је израдом или био члан комисија за оцену и одбрану око 40 магистарских теза из наведених из сродних научних дисциплина у поменутим универзитетским установама.

Сарадња са државним тиелима које се баве Косовом и Метохијом

Од 2002. до 2005. године Милован Радовановић је повремено сарађивао са Државним координационим центром за Косово и Метохију, на позив тадашњег заменика председника Центра арх. Бранислава Крстића, у својству консултанта око неких стручних питања територијалне организације српских општина и насеља. У својству консултанта Државног преговарачког тима за Косово и Метохију, на позив др Душана Батаковића, сарађивао је са овим тимом марта–априла 2006. године око израде статистичко-демографске и картографске основе за српске општине пред преговарачку сеансу почетком маја 2006. године у Бечу. Био је одређен за члана групе српских експерата која је у организацији Српско-америчког центра а Београда и у сарадњи са Државним координационим центром имала сусрет са групом америчких експерата из Вудро-Вилсон института у Вашингтону крајем марта 2006. године (The Third annual Serbian-American lecture and to the Forum of Serbian-American dialog, March, 29–30.2006); одустао је од пута у Вашингтон из здравствених разлога.

Чланство у научним и стручним друштвима и организацијама

- члан Српског географског друштва,
- члан Географског друштва Републике Српске,
- члан Научног друштва Србије,
- члан Статистичког друштва Србије,
- члан Савеза демографа Југославије,
- Member of the National Geographic Society, January 1, 1992, Washington, USA,
- члан Српско-америчког центра у Београду и његовог Форума за националну стратегија у Крагујевцу.

Признања

- Медаља Јована Цвијића,
- Октобарска награда Београда за рад на Историји Београда (1974),
- Златна плакета и Повеља Универзитета „Кирило и Методије“ Скопље,
- Почасни члан Географског друштва Македоније,
- Плакета и Захвалница Центра за мултидисциплинарне студије БУ,
- Захвалница Института за архитектуру и урбанизам Србије,
- Захвалница Скупштине општине Штрпце.

Опис доприноса развоју и афирмацији географске науке и мултидисциплинарном проучавању Косова и Метохије

Милован Радовановић је ступио на научну сцену у периоду генерацијске смене научног кадра из географије на Универзитету у Београду и у Српској академији наука. После Јована Цвијића (+1927) неумитна биологија је од 1944. до 1967. године однела седморицу академика географа, а у периоду 1988–1990. године и задњу двојицу академика ветерана српске научне географске школе. Њихови ученици и следбеници нашли су се на раскршћу између класичне концепције географије и нових продора и праваца који су од 60-их година прошлог века развили географију у вишечлани спрегнути систем дисциплина и мултидисциплинарних научних области на споју физичке географије, антропогеографије и регионалне географије са општим наукама и методама, посебно са математиком, статистиком, теоријом система и информатиком, као и са суседним и сродним наукама. У процесу премештавања методолошких баријера развија се системско схватање географског простора и изграђују се географски информациони системи територијалном параметризацијом елемената и појава, с нарочитим обзиром на просторно-физичку, просторно-функционалну, политичку и регионалну

организацију и диференцијацију глобалног и макрорегионалних геосистема. Истовремено, географија поново постаје национална наука првог реда. У том контекста, научни допринос Милована Радовановића састоји се у следећем:

а) Развој географске науке и мултидисциплинарних истраживања методом повезивања традиционалне српске географске школе са новим продорима у научној географији и граничним научним областима – валоризацијом географског положаја и природних услова и извора географске средине, историографијом и историјском географијом, демографијом и демографском статистиком, етнологијом и етногеографијом, урбанографијом и регионалним просторним планирањем, екологијом, просторно-функционалном организацијом и регионалним развојем, геополитиком и геостратегијом, картографском анализом и моделовањем.

б) Натом плану било је неопходно потребно изграђивање научно истраживачког и наставног кадра, те је Милован Радовановић у установама у којима је радио био иницијатор и концептор постдипломских студија и ментор при изради докторских дисертација и магистарских теза тематски везаних за НИ пројекте којима је руководио или био у функцији члана менторског тима. Био је један од концептора и аутора основних географских и демографских студија, просторних планова СР Србије, СЗ Србије, Београдског региона, Подунавског региона, Тимочке Крајине, развитка становништва Војводине, Просторног плана Црне Горе, Јужног Јадрана, општине Крагујевац, Скопског региона итд. Руководио је макропројектом Б–9 о заштити животне средине и био је члан комисија о животној средини при Савезном извршном већу. По препоруци академика арх. Бранислава Којића и на захтев академика Васе Чубриловића урадио је студију из историјске демографије Београда, чији је само један део објављен у монументалном делу „Историја Београда“ 1974. године.

в) По доласка у Географски институт „Јован Цвијић“ САНУ покренуо је НИ пројекте о Шарпланинском региону Косова и Метохије, руководио њиховом реализацијом и успоставио тесну сарадњу са Међуодељењским одбором САНУ за Косово и Метохију, Географским и Биолошким факултетом БУ, Институтом за проучавање лековитог биља „др Јосиф Панчић“, Институтом за шумарство и дрвну индустрију, Геолошким заводом Србије и са низом других научних институција и стручних служби владе Републике Србије, посебно са Војногеографским институтом. Априла месеца 1989. године организовао је ванредни попис становништва општине Штрпце (Сиринићка жупа) чије је резултате објавио Републички завод за статистику Србије.

Истраживачки резултати ових пројеката презентовани су на научним скуповима у САНУ, у Брезовци и Призрену 1989, 1991. и 1994. године. Код оцене укупног научноистраживачког опуса Милована Радовановића треба нагласити да је његова научна каријера започела геоморфолошком монографијом (објављена у посебним издањима САН, 1957), али су највећим делом, истраживања „на терену и у народу“, била усмерена на Метохију и Призренско-шарпланински регион, где га је још пре своје преране смрти упутио академик Петар С. Јовановић 1957. године, да би ту своју темељну истраживачку преокупацију остварио серијом монографија и чланака о антропогеографским, демографским, етничким и геополитичким проблемима Косова и Метохије објављеним од 1990. до 2008. године.

г) Др Милован Радовановић је покренуо, профилисао и извео више научних скупова – симпозијума, саветовања и семинара у организацији Географског факултета БУ, ЦДИ ИДН, Статистичког друштва Србије, Научног друштва Србије, Српског географског друштва и Географског института „Јован Цвијић“ САНУ, од којих посебну пажњу заслужују Југословенски симпозијум о становништву (Охрид, 1973), Карактеристике и проблеми размештаја становништва СР Србије (Аранђеловац, 1980) и Актуелни проблеми демографског развика у СР Србији (Аранђеловац, 1982). Учествовао је са рефератом на четрдесетак научних скупова националног и међународног карактера.

д) На плану међународне научне сарадње Милован Радовановић је успоставио комуникацију са Географским факултетом МГУ, Географским и Етнографским институтом АН СССР, Саветом за истраживање производних снага СССР, Институтом за географију и просторно планирање Пољске академије наука, Економским факултетом у Минхену итд.

ђ) Објавио је укупно 107 научних радова, од којих 27 из теорије и методологије географије, 29 из опште, систематске и регионалне географије, 21 из демографије и просторног планирања и 30 о Косову и Метохији (од тога 15 монографија и студија). У текућој 2009. години приводио је крају студију о територији и становништву Србије 1815–2009. године,

е) Осим наведеног, објавио је 8 радова о научном делу својих колега географа, 5 стручних радова, 4 научно-популарна рада, 3 приручника за редовне студенте и постдипломце и 501 одредницу за Енциклопедију Југославије (том 5, 6 и 7), Енциклопедијски лексикон „Мозаик знања“ (том 18) и Географску енциклопедију насеља Србије (134 одреднице о насељима Косова

и Метохије). Из рукописне заоставштине проф. др Војислава Радовановића приредио је за штампу стални универзитетски уџбеник „Антропогеографија“ (изд. Грађевинске књиге, Београд, 1959).

Библиографија научних и стручних радова

Скраћенице:

- Зб. – Зборник
- Гл. – Гласник
- Ед. – Едиција
- Пос. изд. – Посебно издање
- ГИ – Географски институт
- ЕИ – Етнографски институт
- БУ – Београдски универзитет
- САНУ – Српска академија наука и уметности
- СГД – Српско географско друштво
- ПМП – Природно-математички факултет
- ПП – Просторни план
- ЦДИ ИДН – Центар за демографска истраживања Института друштвених наука
- ЦМС – Центар за мултидисциплинарне студије
- ЦАППС ИСПУ – Центар за анализу и пројектовање просторних система Института за системе планирања и управљања
- ДСНО – Државни секретаријат за народну одбрану

I. Теорија и методологија географије

1. Методолошка питања типолошке класификације сеоских насеља, са посебним освртом на Србију, Зб. радова ГИ ПМФ, св. XII, Београд, 1965, стр. 97–110.
2. Географска средина и становништво, „Становништво“, ЦДИ ИДН, Год. V. бр. 1, Београд, 1967, стр. 21–40.
3. Развој егзактне географије становништва у склопу концепата теоријске (математичке) географије, „Становништво“, ЦДИ ИДН, Год. VIII. бр. 1–2, Београд, 1970, стр. 59–69.
4. Jovan Cvijić – sa conception sur la genese et typologie des villes et villages balkanique au XIX siècle, Actes du II Congrès internationale des Etudes du. Sud-Est Européen, Athènes, 1972, pp. 647–651.
5. Дисперзија као параметар просторне организације географских елемената

- и неке методе за њено изучавање у системима сеоских насеља (коаутор С. М. Николић), Зб. радова ГИ ПМФ, св. XX, Београд, 1973, стр. 99–114.
6. Географија и марксизам, Повремена изд. Уније ПМФ друштва Србије, књ. 1, Београд, 1973, стр. 107–115.
7. Ка марксистичким основана теорије о геосредини (Човековој животној средини), „Научни преглед“, Научно друштво Србије, књ. 1, Београд, 1974, стр. 129–143.
8. Улогата на савремената географска наука во марксистичкото сознавање на просторните процеси и односи на Земљата, Географско друштво Македоније, „Посебна изданиа“, кн. 1, Скопје, 1974, стр. 35–50.
9. О географским елементима етнолошких монографија, Научни скупови САНУ, Одбор друштвених наука, књ. II. Београд, 1974, стр. 83–90.
10. Регионално просторно планирање као област интердисциплинарног научноистраживачког рада и његов значај у оптималној територијалној организацији људских активности, Научно друштво Србије, „Научни преглед“, књ. 2, Београд, 1976, стр. 105–116.
11. Животна средина и савремена географска наука, „Човек и животна средина“, Но 5, Београд, 1976, стр. 36–42.
12. Животната средина, туризмот и туристичките подрачја во системолошката интерпретација на поимите и односите, Географско друштво Македоније, „Посебна изданиа“, кн. 2, Скопје, 1976, стр. 23–35.
13. О систему човек – средина (коаутор Б. П. Петровић), „Саопштења“ ИАУС, Но 6, Београд, 1977, стр. 32–41.
14. Теоријско-методолошке основе и практични циљеви географског истраживања животне средине, Зб. радова X јубиларног конгреса географа Југославије (генерални реферат), Београд, 1977, стр. 351–361.
15. Теоретическо-методологические основы и практические цели географического исследования окружающей среды, «Новые идеи в географии». Но 5, из. 1. «Прогресс», Москва, 1981, стр. 38–56.
16. Научно дело Јована Цвијића по мерилима његових оцењивача (коаутор А. Стојковић), „Дијалектика“, бр. 1/1978, Београд, 1978, стр. 67–101.
17. Елементи дијалектичког и системско-структурног принципа у Цвијићевој концепцији изучавања насеља, Научни скупови САНУ, књ. XI, Београд, 1982,

стр. 291–299.

18. Научни допринос Бранислава Којића модерној теоријској и урбаној географији, Глас САНУ, Одељење друштвених наука, књ. 22, Београд, 1981, стр. 99–152.

19. О мрежи и систему територијалних јединица, „Статистичка ревија“, Год. XXXV. бр. 1–2, Београд, 1986, стр. 118–124.

20. Географија као фундаментална наука о геосистемима, са посебним освртом на однос географске теорије и материјалистичке дијалектике, Зб. радова „Идејне и друштвене вредности географске науке“, Универзитет у Београду, 1987, стр. 16–23.

21. Становништво као аутономни биосоцијални и географски систем, Зб. радова ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 40, Београд, 1988, стр. 167–178.

22. Географски простор и друштвено-историјски процес, Зб. радова „Југословенски геопростор“, Центар за марксизам БУ, Београд, 1989, стр. 9–16.

23. Географска средина као географска и еколошка категорија (коаутори Р. Радослављевић и Р. Јовановић), Пос. изд. СГД, књ. 69, Београд, 1990.

24. Интеграција наука и животна средина (коаутор Р. Радосављевић), Пос. изд. СГД, књ. 69, Београд, 1990, стр. 169–177.

25. Ка обнављању традиционалних методолошко-гносеолошких веза између етнологије и географије, Гл. ЕИ САНУ, књ. XLI, Београд, 1992.

26. Регионализам као приступ и принцип и регионализација као поступак у функционалној организацији географског простора са неким аспектима примене на Републику Србију, Зб. радова ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 44–45, Београд, 1993/94, стр. 67–102.

27. Геопростор, територијални системи и становништво, Симпозијум „Савремене карактеристике и проблеми размештаја становништва СР Србије“ (Аранђеловац, 1980), ЦДИ ИДН и Статистичко друштво Србије, „Статистичар“ за 1980, Београд.

II. Геоморфологија, антропогеографија, урбана географија, политичка и регионална географија (без радова о Косову и Метохији)

1. Долина и слив Лешнице – Геоморфолошка проматрања, Зб. радова САНУ, LVII, Географски институт, књ. 13, Београд, 1957, стр. 191–236.

2. Слив Призренске Бистрице – Геоморфолошка проматрања (коаутор С. М,

- Николић), Зб. радова ГИ ПМФ, св. VI. Београд, 1959, стр. 37–72.
3. Планинско-климатска туристичка места и подручја Југославије, „Туристичка валоризација природе Југославије“ (студија), Пос. издање ГИ ПМФ, Београд, 1964, стр. 327–364.
4. Главне одлике и тенденције популационог развитка совјетских градова, Зб. радова ГИ ПМФ, св. XI. Београд, 1964, стр. 89–103.
5. Јован Цвијић – живот и рад (коаутори Т. Ракићевић и Ј. Марковић), Зб. радова ГИ ПМФ, св. XII. Београд, 1965, стр. 5–10.
6. Географски положај Србије, „Србија – знаменитости и лепоте“, Београд, 1965.
7. Један поглед на научно дело Јована Цвијића (коаутор Миљана Радовановић), „Универзитет данас“, Београд, MCMLXVI, стр. 3–9.
8. Значај историјско-географских фактора за генезу и систематизацију насеља Србије, Зб. радова ГИ ПМП, Св. XVII, Београд, 1970, стр. 81–99.
9. Historic Regularities in the Origin and Development of the Communities in Serbia, “Geographical Papers”, No 1, Zagreb, 1970, pp. 165–179.
10. Просторно-функционални положај и структура СР Србије (коаутор Б. П. Петровић), ПП СР Србије, III елемент, Књ. Ф, „Концепција просторне организације и уређења територије Републике до 2000. године“ (студија), ЦАППС ИСПУ, Београд, 1974, стр. 128–168.
11. Шабачка Посавина и Поцерина у антропогеографским проучавањима Војислава С. Радовановића (коаутор Миљана Радовановић), Гл. ЕИ САНУ, књ. XXV. Београд, 1976, стр. 49–58.
12. Људске миграције као компонента и чинилац друштвено-историјског и географског процеса, Гл. СГД, св. LXIX/1. Београд, 1989, стр. 19–32.
13. Општина Велико Градиште – Прилог синтези резултата тимског научно-истраживачког рада (коаутор), Зб. радова ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 41, Београд, 1989, стр. 315–335.
14. Антропогеографске и демографске основе развоја насељености у Србији, I – Развој насељености до Другог светског рата, Зб. радова ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 43, Београд. 1991, стр. 57–91.
15. Тердапске вратнице на европском дунавском пловном путу (коаутор Д.

Антонијевић), „Архив за фармацију“, Год. 45, бр. 5, Београд, 1995, стр. 155–166 (Саветовање о лековитом и ароматичном биља, Д. Милановац, 10–15.09.1995).

16. Територијално-структурне, етнокултурне и функционалне детерминанте геополитичког положаја Републике Српске, Научни скуп „Република Српска у дејтонским границама“, Географско друштво РС, Лакташи, 22–23 мај 1998.

17. Југоисток Србије – Континуитет кризе и могући исходи (студија, коаутори Д. Танасковић, Д. Милошевић, М. Пандуревић, М. Степић, Т. Кресовић, В. Чолић), Институт за геополитичке студије, Београд, 2001, 84 стр. са више карата у тексту.

18. О научним основама Цвијићеве антропогеографско-етнолошке школе и њеном значају за познавање етничких процеса у српским земљама, СГД, „Глобус“, Год. XXXIV. бр. 28, Београд, 2003, стр. 3–28.

III. Објављени радови о Косову и Метохији

А) Монографије, студије и расправе

1. Варошица Исток у Метохијском Подгору, Зб. радова ГИ ПМФ, св. VI. Београд, 1959, стр. 171–206.
2. Призренски Подгор – Антропогеографска студија (докторска дисертација), ПМФ, БУ, Београд, 1962, 414 стр.
3. Становништво Призренског Подгора – Социогеографска студија, Пос. отисак из Гл. Музеја Косова и Метохије, књ. IX. (1964), Приштина, 1965, стр. 253–413.
4. Утицај антропогеографских чинилаца на распоред насеља и врсте њиховог макроположаја у Метохијско-призренској котлини, Гл. Музеја Косова и Метохије, св. VII.–VIII. Приштина, 1964, стр. 135–188.
5. Призрен – Prizreni. „Косово некад и сад – Kosova dikur e sot“, изд. „Економска политика“, Београд, 1973, стр. 903–943. – Напомена: рад истог наслова и садржаја објављен је у петотомној едицији „СР Србија – САР Косово, R. S. Sërbisë – KSA Kosoveës“, Том 5 – Vëllimi 5, изд. „Књижевне новине“, Београд, 1986, стр. 392–428.
6. Косово и Метохије у Републици Србији и Савезној Републици Југославији, изд. „Нова демократија“, Београд–Ваљево, 1993, 35 стр. петит, (формат А4), са 5. карата у боји.
7. Косово и Метохија као географска и етнокултурна целина Републике Србије,

Савезне Републике Југославије и Југоисточне Европе. Ед. „Етнички простор Срба“, књ. I, „Етнички састав становништва Србије и Црне Горе и Срби у СФР Југославији“ БУ – Географски факултет, Београд, 1993, стр. 103–140.

8. Kosovo and Metohija – A Geographical and Ethno cultural Entity in the Republic of Serbia, “The Serbian Question in the Balkans”, Faculty of Geography – University of Belgrade, Belgrade, 1995, pp. 83–120.

9. Антропогеографске и етнодемографске особености шарпланинских жупа Гора, Опоље и Средска, Пос. изд. ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 40/11 Београд, 1995, стр. 11–75.

10. Етнички и демографски процеси на Косову и Метохији, Liberpress, Београд, 2004, 662. стр. са 15. карата и 15. скица а прилогу.

11. Косово и Метохија у Републици Србији и на Западном Балкану (консултант Д. Батаковић), MNEMOSYNE – Центар за очување природног и културног наслеђа Косова и Метохије, Београд, 2005, 167 стр., са 13 карата у прилогу.

12. Kosovo and Metohija - Serbian and Regional Context (Consultant D. Bataković), MNEMOSYNE – Center for Protection of Natural and Cultural Heritage of Kosovo and Metohija, Belgrade, 2005, 167 pp. with 13 maps.

13. Црногорци на Косову и Метохији у контексту поларизованих историјско-антропогеографских, етничких, демографских и геополитичких процеса, „Косово и Метохија у светлу етнологије“, Зб. радова Етнографског музеја у Београду. Београд, 2004. стр. 373–410.

14. Политичкоисторијски, цивилизацијски и етнодемографски индикатори десрбизације, исламизације и албанизације Косовско-Метохијске Старе Србије – Politico-historical, Civilizational and Ethno demographic Indicators of Deserbianization, Islamization and Albanization of Kosovo-Metohian Old Serbia, „Аргументи за опстанак у Србији – Kosovo and Metohija – Arguments in favor of its future within Serbia“, „Геополитика“, Београд, 2006 стр. 59–91.

15. Косово и Метохија – Антропогеографске, историјскогеографске, демографске и геополитичке основе, „Службени гласник“, Београд, 2008. 608 стр. са 18 карата у прилогу.

Б) Чланци

1. Прилог проблему економскогеографске класификације насеља Косова и Метохије, Зб. радова ГИ ПМФ, св. XIV. Београд, 1967, стр. 137–150.

2. Демографски развој општине Штрпце – Увод, Пос. изд. ГИ „Јован Цвијић“

САНУ, књ. 37/II, Београд, 1990, стр. 1–7.

3. The problem of Kosovo and Metohija – A Strategy of Compromis, (коаутор С. М. Николић), “Southeast – Center for Geopolitical Studies”, Belgrade, 1993, 10 pp, with 7 maps in color.

4. Географски етнографски и геополитички положај шарпланинских жупа, Пос. изд. ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 3. 40/1, „Шарпланинске жупе Гора, Опоље и Средска – Одлике природне средине“, Београд, 1994, стр. 1–17.

5. Шара – Scardus – Catena Mundi, „Лековите сировине“, Зб. радова Института за проучавање лековитог биља „Др Јосиф Панчић“, књ. XIII. Београд, 1994, стр. 4–14.

6. Gora, Opolje and Sredska – The Župas of Šara Mountain (Summary), Пос. изд. ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 40/11, Београд, 1995, стр. 507–522.

7. Предговор (коаутор Д. Антонијевић), „Шарпланинске жупе Гора, Опоље и Средска“, Пос. изд. ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 40/11, Београд, 1995, стр. 1–10.

8. Геополитичке импликације етнодемографске ситуације на Косову и Метохији. Зб. радова „Косово и Метохија – Изазови и одговори“, Институт за геополитичке студије, Београд, 1997, стр. 249–258.

9. Срби, Албанци и остали етници на Косову и Метохији са освртом на појаве међуетничке флотантности и њихова условљеност, „Етнички односи Срба са другим народима и етничким заједницама“, Пос. изд. ЕИ САНУ, књ. 44, Београд, 1998, стр. 67–93.

10. Десрбизација и албанизација Косовско-Метохијске Старе Србије, Архив за правне и друштвене науке, књ. LIV. бр. 3, Београд, 1998, стр. 3–39.

11–12. Шар планина и њене жупе у Косовско-Метохијској области Јужне Србије, Гл. Географског друштва Републике Српске, св. 4, Бања Лука 1999. стр. 29–46. – Напомена: рад под истим насловом објављен је у: Зб. радова ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 50, Београд, 2000, стр. 7–22.

13. Šar Mountain and its Župas in South Serbia’s Kosovo-Metohija Region. “Gorannies, Muslims and Turks in the Šar (Shar) Mountain Župas (Parishes) of Serbia – Problems of the Actual Living and Survival Conditions”, Serbian Academy of Sciences and Arts – Committee of Kosovo and Metohija Studies and Geographical Institute “Jovan Cvijić”, Belgrade, 2002, pp. 7–22.

14. Косово и Метохија: историјско-географски, етнографски и геополитички положај, „Национални интерес – National Interest“, Год. II. бр. 1, Институт за политичке студије, Београд, 2006, стр. 7–34.

15. Косово и Метохија у контексту геополитичког положаја Републике Србије, Први конгрес српских географа, Зб. радова, књ. 1, Београд, 2007, стр. 147–150.

IV. Демографија и геодемографске основе регионалног просторног и урбанистичког планирања

1. Број и пораст становништва Источне Србије од 1834 до 1953. године. Зб. радова ГИ ПМФ, св. V. Београд, 1958, стр. 97–110.

2. Становништво Београда и околине – Прилог проучавања основних демогеографских карактеристика главног града наше земље (коаутор С. М. Николић), Зб. радова ГИ ПМФ, св. IX. Београд, 1962, стр. 5–59.

3. Природне и демографске карактеристике града и општине Приједор, ПП општине Приједор (студија), Архитектонски факултет, Београд, 1966.

4. Порекло становништва градова, ареала и мешовитих насеља и миграција у градове, „Демографски аспекти просторне покретљивости становништва“ (студија), ЦДИ ИДН, Београд, 1968.

5. Систем сеоских насеља у склопу просторног планирања, „Југословенски симпозијум о проблемима сеоских насеља и пољопривредне производње“ (саопштења), Охрид, 1972.

6. Генеза насеља и регионализација СР Србије (студија), ПП СР Србије, I елемент, Републички секретаријат за урбанизам, стамбене и комуналне делатности, Београд, 1970.

7. Демографски односи у Београду 1815–1914. године, „Историја Београда“, том 2, САНУ, Одељење историјских наука, Београд, 1974, стр. 267–298.

8. Демографски односи у Београду 1918–1941. године, „Историја Београда“, том 3, САНУ, Одељење историјских наука, Београд, 1974, стр. 157–163.

9. Концепција просторне организације и уређења територије СР Србије до 2000. године (коаутор, студија), ИАУС, Београд, 1977.

10. Дугорочне промене у развоју становништва Београда до Другог светског рата, „Становништво Београда до 2000. године“ (студија), ЦДИ ИДН, Београд, 1980.

11. Просторни аспекти становништва Војводине, „Пројекције и развитак становништва Војводине до 2000. године“ (студија), ЦДИ ИДН, Београд, 1980.

12. Становништво Подунавског региона – анализа стања (студија, коаутор М. Ранчић), „Регионални просторни план Подунавске МРЗ“, Југословенски институт за урбанизам и становање, Београд, 1981, 186 +90 стр.

13. Становништво општине Глоговац (студија, коаутор Б. Стојановић), „ПП општине Глоговац“, Архитектонски факултет, Београд, 1981.

14. Становништво СР Србије – Главне одлике демографског развитака, „Социјалистичка Република Србија“, књ. 1, „Књижевне новине“, Београд, 1982, стр. 149–171.

15. Демографске карактеристике и пројекције као база, аналитичка и планоолошка категорија Просторног плана Скопља (студија, коаутор Б. Стојановић), св. 1, Завод за урбанизам и архитектуру Скопје и Архитектонски факултет Београд, 1983.

16. Миграционе карактеристике становништва Београда, „Становништво Београда према попису 1981. године“ (студија), Градски завод за статистику, Београд, 1984.

17–18. Просторне детерминанте и фактори демографског развитака у СР Србији, Симпозијум „Актуелни проблеми демографског развитака у СР Србији“, Аранђеловац, 1982), „Статистичар“, Год. IV. бр. 10, Београд 1982; Научно друштво Србије, „Научни преглед“, бр. 12–13, Београд, 1985, стр. 345–359.

19. Развој становништва и демографске промене у општини Крагујевац (студија, коаутор Д. Милановић), Економски факултет а Крагујевцу – Институт за економска истраживања, Крагујевац, 1986.

20. Демографски развој Демократске Републике Сао Томе и Принципе (ДРСТП) (студија, коаутор Б. Стојановић), Министарство индустрије, изградње и становања ДРСТП, „Архитектура и урбанизам“, Београд, 1986.

21. Кратак приказ рада и закључци Симпозијума „Актуелни проблеми демографског развитака у СР Србији“ (коаутор В. К. Стојановић), Научно друштво Србије, „Научни преглед“, бр. 12 13, Београд, 1985, стр. 499–512.

V. Стручни радови

1. Библиографија географских радова о Југославији објављених у 1956. години (коаутор Миодраг Радовановић), Савез географских друштава ФНРЈ, Београд, 1958, 12 стр.
2. Физичкогеографске карактеристике општине Чајетина, ИАУС, Београд, 1970, 20 стр.
3. Концепција, идејне основе, садржаји и методе подручја човјекове околице и просторног уређења у основном, средњем и усмјереном образовању, Зб. радова, Загреб, 1978.
4. Методска питања избора и преношења неких нових наставно-научних садржаја у настави географије, Саопштења на IV Југословенском симпозијуму „Проблеми на наставата по географија“, Охрид, 1978.
5. Рецензија „Part A“ Регионалног просторног плана САП Косово (коаутор), књ. I. ИАУС и ИСПУ, Београд, 1971.

VI. Приручници

1. Однос природних услова и друштвених фактора у области просторног планирања и урбанизације, Постдипломске студије – смер Урбанизам, Пос. изд. Архитектонског факултета, Београд, 1966, 155 стр.
2. Становништво у контексту урбанизације, Приручник за слушаоце специјалног курса, Грађевинска управа ДСНО, Београд, 1972, 50 стр.
3. Теорија и методологија географије, приручник за студенте на Одсеку за географију и просторно планирање ПМФ (текстове М. Радовановића систематизовао Мирко Грчић), Београд, 1979, 110 стр.

VII. Енциклопедијски текстови

1. Енциклопедија Југославије. том 5, Загреб, МСМЛXII 6 одредница; том 6, МСМЛXV 6 одредница, том 7, Срби – демографски развој.
2. Енциклопедијски лексикон „Мозаик знања“, том 18 – Географија, Београд, 1969, 350 одредница укупног обима, 25 ауторских табака.
3. Географска енциклопедија насеља Србије, том I и том III, Географски факултет и „Стручна књига“, Београд, 2001, 134 одреднице.

VIII. Радови о научном делу колега географа

1. Др Владимир Р. Ђурић – поводом 60-годишњице живота и 36-годишњице научног рада, Гл. СГД, св. LXVIII. бр. 2, Београд, 1988.
2. Др Драгољуб Милановић – поводом 66-годишњице живота и 36-годишњице научног и наставног рада, СГД, подружница Крагујевац, „Географски годишњак“, бр. 27, Крагујевац, 1991.
3. Мр Радомир Марковић – добитник Медаље „Јован Цвијић“, Гл. СГД, св. LXXXI. бр. 1, Београд, 2001.
4. Јован Динић. Природни потенцијал Србије – Економска анализа и оцена (БУ, Економски факултет, Београд, 1997), осврт М. Радовановића, „Економски анали“, бр. 138, 1998, стр. 91–92.
5. Др Јован Динић – добитник Медаље „Јован Цвијић“. Гл. СГД, св. LXXXV. бр. 2, Београд, 2005.
6. Др Драгољуб Милановић – добитник Медаље „Јован Цвијић“. Гл. СГД, св. LXXXV. бр. 2, Београд, 2005.
7. Др Србољуб Ђ. Стаменковић – добитник Медаље „Јован Цвијић“. Гл. СГД, св. LXXXVI. бр. 2, Београд, 2006.
8. Ненад Васић, Геоекономија Косова, Институт за српску културу, Приштина–Београд, 2001 (монографија); осврт М. Радовановића. Ка решењу косовског питања. „Баштина“, св. 13, Приштина–Лепосавић, 2002, стр. 318–320.

IX. Научно–популарни радови

1. О небеским телима у Сунчевом систему и Земљи, „Рад“, Београд, 1957, 53 Географска проучавања на Антарктику, СГД, „Земља и људи“, св. 9, Београд, 1959.
2. О Старом Дојрану и Дојранском језеру, СГД, „Земља и људи“, св. 10, Београд, 1960.
3. Некои битни карактеристике на порастот на светското население, „Географски видик“, кн. 1, Скопје, 1970.

Научни одјек одабраних научних радова

На позив Московског државног универзитета (МГУ) Милован Радовановић је фебруара 1967. године држао предавања о развоју географске науке у Југославији. Одјек Радовановићевог доприноса теоријским питањима географије и примени географског метода у науци о становништву, регионалном просторном планирању, геостатистици, управној и политичкој организацији простора, наставља се кроз сарадњу са руским (совјетским) НИ установама до 1992. године. Тако је М. Радовановић 1968. године добио специјални позив на јубилеј 50-годишњице Универзитета у Тбилисију. Маја месеца 1977. године боравио је у Москви на позив Савета за истраживање производних снага СССР у својству експерта за регионално просторно планирање. Организациони одбор Конгреса Међународне географске уније који је 1976. године одржан а Москви именован је М. Радовановића за једног од председавајућих Секције за становништво (није се одазвао овом позиву због болести). На Универзитету у Београду био је задужен за реализацију студијских боравака у Југославији В. А. Анучина, Н. В. Начкебије, К. Г. Тарасова и И. В. Вишњакове.

Професори МГУ Ј. Г. Саушкин и А. М. Смирнов у свом раду о геосистемима и геоструктурама (Вестник МГУ, серия географическая, Но 5, Москва, 1968) наводе М. Радовановића као једног од оних аутора који се баве применом ове теорије у систему географских наука. У едицији Новые идеи в географии, (Но 5, Москва, 1981) објављен је генерални реферат М. Радовановића са X јубиларног конгреса географа Југославије под насловом: «Теоретические основы и практические цели географического исследования окружающей среды». У Предговору, академик И. П. Герасимов, директор Географског института АН СССР, напомиње између осталог, да се у раду „југословенског географа М. Радовановића разматра садржај појма човек – средина као сложеног система ... Учињен је покушај – који је по нашем мишљења успео – да се у оквиру савремене теорије о геосфери утврди низ методолошко-теоријских и практичних задатака...као суштински задатак конструктивне географије“.

По линији контаката и сарадње са западним научним центрима, уследио је 1967. године позив М. Радовановићу да као *visiting professor* на појединим универзитетима у САД одржи током једне школске године курс из политичке географије Балкана (овом позиву М. Радовановић се није одазвао због преузетости). Почетком 1992. године М. Радовановићу је достављен сертификат Националног географског друштва САД о његовом избору

за члана тог Друштва. Поменућемо, између осталог, лични позив М. Радовановићу на регионалну конференцију о миграцијама у Преторији (1992) у организацији Међународне географске уније. У публикацији DEMOS – Internationale Ethnographische und Folkloristische Informationen – Historisch–Kulturelle Regionen (Bd. 33, Ht. 4, Dresden, 1999) наводи се М. Радовановић као уредник и један од аутора Посебних издања ГИ „Јован Цвијић“ САНУ, књ. 40/11. Такође позив на сарадњу са GESIS Informations Zentrum – Sozialwissenschaften, Berlin, из 2000. године, у вези Радовановићевог НИ рада на Косову и Метохији. Овој основној НИ преокупацији М. Радовановића поклонио је пажњу и француски географ Мишел Ру (Michel Roux), директор Географског института Универзитета а Тулузи, у својој студији *Les Albanais en Yugoslavie* (Paris 1992).

На националном плану, одјек НИ рада М. Радовановића условио је доделу Октобарске награде Београда 1974. за рад на Историји Београда (под руководством академика Васе Чубриловића); избор за почасног члана Географског друштва Македоније (1974); кооптирање у Међуодељењски одбор САНУ за проучавање Косова и Метохије 1989 (пре тога М. Радовановић је био члан Етнографског одбора САНУ у периоду када је овим Одбором руководио академик Душан Недељковић); доделу Медаље „Јован Цвијић“ 1992, и друга признања.

Монографија М. Радовановића „Етнички и демографски процеси на Косову и Метохији“ (Liberpress, 2004), представљена је јавности 7. априла 2004. у САНУ. Академик Добрица Ћосић, у својој књизи „Косово“ из 2004, констатује следеће: „Читам изванредну књигу професора Милована Радовановића ... која егзактним чињеницама сведочи о средствима и методама прогона Срба са Косова и Метохије, исламизацији и албанизацији те територије. Ова књига треба да послужи као уџбеник за све Србе који говоре и пишу о Косову“.

Монографија М. Радовановића „Косово и Метохија – Антропогеографске, историјскогеографске, демографске и геополитичке основе“, 2008, у издању Службеног гласника, рецензенти академици Владимир Стојанчевић и Милош Мацура, представљена је јавности у службеним просторијама издавача. У својој опсежној рецензији академик Владимир Стојанчевић је, између осталог, саопштио следеће: „Најновије дело професора Милована Радовановића представља велико остварење научне мисли, а посебно наше географске и етнографске науке ... Инвентивна по основној замисли, концепцијски веома добро постављена, методолошки разуђена и комбинована са сродним научним дисциплинама, она је по свом значају и вредностима сродна

знаменитим Цвијићевим „Основама за географију и геологију Македоније и Старе Србије ... У ствари, по мом мишљењу – она је велика и разграната тематска допуна Цвијићевом делу ... вишеструко иновирана новим идејама и сазнањима које, по неумитним законима развитка научне мисли и научног сазнања ... надмашује иначе ингениозна Цвијићева сагледавања и тумачења косовско-метохијске проблематике, која се усредсређује управо на српско-арбанашке односе“.

Закључак

На основу свега што је претходно изложено и поткрепљено чињеницама о научном раду и доприносу др Милована В. Радовановића, редовног професора и научног саветника (у пензији), могу се издвојити нека битна својства научне личности др Милована В. Радовановића која га квалификују као врсног и плодног научника (научника широког формата) због чега је био и предложен за дописног члана САНУ 2009. године.

1. Др Милован В. Радовановић рођен је 18. фебруара 1931. године у Скопљу, где је учио основну и музичку школу до априлског рата 1941; од краја априла био је избеглица у Нишу, а од краја августа 1941. у Београду. Гимназију је завршио 1949, а студије географије 1955. на ПМФ Универзитета у Београду. Докторску дисертацију из географских наука на тему „Призренски Подгор – антропогеографска студија“ одбранио је на ПМФ 1962. Током 1963. усавршавао се из области географије становништва на Географском факултету Московског државног универзитета, на коме је иза тога држао серију предавања, затим на Геолошко-географском факултету Универзитета у Тбилисију, као и у Географском и Етнографском институту Академије наука СССР.

2. Научна и професионална каријера др Милована В. Радовановића је богата и разноврсна. За доцента ПМФ изабран је 1963, за ванредног професора 1971, за редовног професора Архитектонског факултета БУ 1980. године. Одмах затим изабран је и за редовног професора у Центру за мултидисциплинарне студије БУ и за научног саветника у Центру за демографска истраживања Института друштвених наука (ЦДИ ИДН), у коме је био управник (1984/86). Од 1987. до 1996. године био је научни саветник Географског института „Јован Цвијић“ САНУ и његов директор, где је и пензионисан.

3. Др Милован В. Радовановић је својим истраживачким, педагошким, стручним и друштвеним радом и резултатима остварио веома запажен научни

допринос који је наишао на широк одјек у научној и друштвеној јавности. Наиме, он се успешно бавио са више области географских и сродних наука и дисциплина: историографијом и историјском географијом, демографијом и демографском статистиком, етнологијом и етногеографијом, урбанологијом и регионалним просторним планирањем, екологијом, просторно-функционалном организацијом и регионалним развојем, геополитиком и геостратегијом, картографском анализом и моделовањем итд. Поред радова из теорије и методологије географије, систематске и регионалне географије и геополитике, посебно значајне резултате имао је из области друштвене географије, антропогеографије и регионалне географије, демографије и просторног планирања, а оно по чему је нарочито познат су 30 веома значајних радова о Косову и Метохији (од којих 15 монографија и студија).

У теоријско-методолошком погледу, користећи се идејама и сазнањима савремене науке, посебно теоријом система и идејом системности, др Радовановић је успео да направи видљив помак од класичне (хоролошке) концепције географије ка новим схватањима појма човек – географска средина као сложеног система у оквиру савремене теорије о геосфери. У том смислу, он је на споју физичке географије, антропогеографије и регионалне географије са општим наукама и методама, посебно са математиком, статистиком, теоријом система и информатиком, као и са суседним и сродним наукама, суштински решио низ методолошко-теоријских и практичних задатака конструктивне географије. Премошћавајући оригиналним решењима методолошке баријере класичне географије видно је допринео утврђивању системског схватања географског простора и изградњи географских информационих система с нарочитим обзиром на просторно-физичку, просторно-функционалну, политичку и регионалну организацију и диференцијацију глобалног и макрорегионалних геосистема. У практичном погледу сва нова географска системолошка сазнања и решења др Радовановић је применио у многим НИ просторно-планерским и урбанолошким пројектима као и пројектима заштите животне средине, којима је руководио.

4. Као професор на више факултета и универзитета у земљи и окружењу, посебно на Географском и Архитектонском факултету у Београду, др Радовановић је остварио веома запажен просветни утицај као предавач на основним и постдипломским студијама, али и као иницијатор и концептор више курсева постдипломских студија и ментор при изради знатног броја докторских дисертација и магистарских теза. Осим тога, профилисао је организовао и извео више научних скупова – симпозијума, саветовања, семинара, и на њима био активни учесник, најчешће са пленарним рефератима.

5. Неопходно је истаћи и његову значајну друштвену и јавну делатност, а посебно чланство у Међудодељењском одбору САНУ за проучавање Косова и Метохије (од 1989. године до краја живота), као и сарадњу са Државним координационим центром за Косово и Метохију у протеклом периоду, тј. у време када се земља суочила са агресивним геополитичким проблемима везаним за очување континуитета и интегритета државне територије.

Потписани рецензенти су били дубоко уверени да је др Милован В. Радовановић имао све суштинске особине академичности који су га квалификују за избор за дописног члана САНУ.